

Мамонов К.А.

доктор економічних наук, професор,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Пруненко Д.О.

доктор економічних наук, доцент,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Гой В.В.

кандидат економічних наук, докторант,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Коваленко Л.Б.

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Mamonov Kostiantyn, Prunenکو Dmytro, Goi Vasyl, Kovalenko Liudmyla

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Визначена актуальність виявлення особливостей розвитку будівельних підприємств на сучасному етапі економічних перетворень. Досягнута мета щодо виявлення особливостей розвитку будівельних підприємств на сучасному етапі економічних перетворень. У дослідженні вирішені комплексні взаємопов'язані завдання: визначення теоретичних підходів до визначення розвитку будівельних підприємств; характеристика напрямів розвитку економіки держави; визначення тенденцій розвитку будівельних підприємств, враховуючи сучасні аспекти їх функціонування. Запропоновано визначення розвитку будівельних підприємств як системної категорії, що характеризує постійні стратегічні й оперативні зміни економічних, управлінських, техніко-технологічних, соціальних, маркетингових, стейкхолдерних напрямів і ресурсів спрямованих на зростання інвестиційної привабливості будівельних підприємств, які дозволяють створити якісно новий стан порівняно з минулим. У результаті дослідження узагальнені теоретичні положення та обґрунтовані підходи до визначення розвитку будівельних підприємств. Це дозволило запропонувати визначення розвитку суб'єктів господарювання, що функціонують у будівельній сфері. Крім того, виокремлені чинники, що впливають на цей процес. Охарактеризовані деякі аспекти та особливості формування й реалізації економічних процесів, що відбуваються у державі та у будівельній сфері, зокрема. Виявлені негативні тенденції та гальмування розвитку будівельних підприємств, що потребує переосмислення підходів до забезпечення зростання ефективності їх функціонування та можливостей застосування сучасного інструментарію, наприклад, інтелектуальних економічних систем.

Ключові слова: розвиток будівельних підприємств, стан, особливості, інтелектуальні економічні системи, чинники.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних процесів, які характеризуються накопиченням негативних явищ у сфері забезпечення економічних процесів, потребує переосмислення підходів до визначення напрямів розвитку суб'єктів господарювання. У цьому процесі особливого значення займають будівельні підприємства, які впливають на функціонування інших сфер і є індикатором розвитку економіки держави.

У таких умовах необхідно сформулювати теоретичне підґрунтя щодо визначення розвитку будівельних підприємств, враховуючи сучасні аспекти їх функціонування, що дозволяє виокремити чинники, які впливають на цей процес. Крім того, характеризуються тенденції економічних показників, що створює кількісну основу для виявлення сучасних напрямів та панорами змін, які відбуваються у сучасних надскладних умовах.

Отже, тема дослідження є актуальною і має своєчасний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнення теоретико-методичних положень до визначення розвитку будівельних підприємств виокремлені відповідні підходи:

– функціональний, у якому характеризується розвиток з позиції формування та застосування відповідних підходів [1–2];

– структурний, де визначаються елементи, що формуються напрями розвитку будівельних підприємств [3];

– комплексний: характеризуються компоненти, напрями, кількісні параметри, будуються методи і моделі їх оцінки для формування оцінної основи прийняття обґрунтованих управлінських рішень [4];

– нормативно-правовий, де розвиток будівельних підприємств визначається з позиції особливостей формування та застосування законодавчого забезпечення [5–6];

– факторний: у рамках якого виокремлюються та аналізуються чинники, що впливають на формування та реалізацію напрямів розвитку підприємств [7–8].

У результаті узагальнення існуючих теоретичних підходів, запропоновано визначення розвитку будівельних підприємств як системна категорія, що характеризує перманентні стратегічні й оперативні зміни економічних, управлінських, техніко-технологічних, соціальних, маркетингових, стейкхолдерних напрямів і ресурсів спрямованих на зростання інвестиційної привабливості будівельних підприємств, які дозволяють створити якісно новий стан порівняно з минулим.

Отже, у результаті дослідження запропоновано визначення розвитку будівельних підприємств, яке дозволяє виокремити чинники, що впливають на цей процес та надає можливості створити умови формування кількісної основи забезпечення їх розвитку.

Метою дослідження є виявлення особливостей розвитку будівельних підприємств на сучасному етапі економічних перетворень. У дослідженні вирішується комплекс взаємопов'язаних завдань:

– визначення теоретичних підходів до визначення розвитку будівельних підприємств;

– характеристика напрямів розвитку економіки держави;

– визначення тенденцій розвитку будівельних підприємств, враховуючи сучасні аспекти їх функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення розвитку визначаються соціально-економічні напрями та особливості функціонування економіки держави, у цілому, й будівельної сфери, зокрема.

За останні роки спостерігається зниження чисельності населення, що негативно вплинуло на зайнятість населення. Навіть у довоєнний період (2010–2021 рр.) спостерігається скорочення кількості зайнятого населення у віці 15–70 років на 18,6%, жінок – 22%, чоловіків – 16% [9].

У результаті дослідження встановлено, що більшість населення отримувало низький або посередній рівень доходів. Різниця між населенням з найбільшим

рівнем доходів порівняно із найменшими доходами складає 5 разів, що свідчить про значну їх диференціацію. Індекс Джині свідчить про низький рівень нерівності між доходами, проте таке значення вказує на недостовірну статистику та наявність тіньової економіки в Україні. Відповідно, на думку експертів, Індекс Джині в нашій країні найнижчий і його значення відповідає таким країнам як Азербайджан (22,45%), Молдова (24,5%), Білорусь (24,75%), Словенія (24,84%), Чехія (25,43%), Словаччина (25, 77%) [10]. У інших країнах цей показник має більш суттєві значення: Польща – 30,19%, Данія – 28,5%, в Швейцарія – 32,25%, Німеччина – 32,33%, Франція – 32,55%, Британія – 33, 12%. Найбільш значні диспропорції між доходами населення спостерігаються у: ПАР (62,73%), Намібії (59,17%), Замбії (58,09%), Лесото (54,43%), Мозамбіку (53,87%), Ботсвані (53,35%), Бразилії (52,44%) [10].

Значення індикатора ділової впевненості в будівництві свідчить про нарощування негативних явищ і відповідних очікувань у сфері забезпечення ділової впевненості в будівництві. На це вказують значення індикатора ділової впевненості, результати оцінки поточного обсягу замовлень та очікувані зміни кількості працівників.

У 2022 р. значно погіршується ситуація у будівельній сфері й зростає негативний вплив чинників (табл. 1). Причому значно скоротився рівень впливу чинника нічого не стримує.

Результати оцінки майбутнього розвитку бізнес-ситуації підприємств в будівництві представлені у табл. 2.

Результати оцінки майбутнього розвитку бізнес-ситуації підприємств в будівництві свідчать про зростання непередбачуваних подій у сфері будівництва за досліджений період. Це знижує можливості для забезпечення розвитку будівельних підприємств.

Слід зазначити, що очікувані зміни цін на роботи, що виконуються будівельними підприємствами в наступні три місяці мали хвилеподібний характер: у 2020 р. спостерігається стабільність цін, які не збільшуються, наступні три роки очікування характеризуються зростанням при зниженні чинника цін стабілізації.

Висновки. У результаті дослідження узагальнені теоретичні положення та обґрунтовані підходи до визначення розвитку будівельних підприємств. Це дозволило запропонувати визначення розвитку суб'єктів господарювання, що функціонують у будівельній сфері. Крім того, виокремлені чинники, що впливають на цей процес.

Охарактеризовані деякі аспекти та особливості формування й реалізації економічних процесів, що відбуваються у державі та у будівельній сфері, зокрема. Виявлені негативні тенденції та гальмування розвитку будівельних підприємств, що потребує переосмислення підходів до забезпечення зростання ефективності їх функціонування та можливостей застосування сучасного інструментарію, наприклад, інтелектуальних економічних систем.

Таблиця 1

Оцінка впливу факторів, що стримують будівельну діяльність у 2022 р., відсотків

Сфери будівельної діяльності	Жовтень, 2022 р.						інші фактори	нічого не стримує
	недостатній попит	погодні умови	нестача робочої сили	нестача матеріалів, устаткування	фінансові обмеження	інші фактори		
Будівництво	33	6	8	5	45	76	2	
Будівництво будівель	37	6	7	7	48	75	2	
Будівництво споруд	30	11	8	4	48	77	2	
Спеціалізовані будівельні роботи	28	2	9	3	36	77	1	

Джерело: [9]

Таблиця 2

Результати оцінки майбутнього розвитку бізнес-ситуації підприємств в будівництві, відсотків до загальної кількості опитаних підприємств

Сфера будівельної діяльності	2023 р.															
	Січень				Квітень				Листопад							
	легко передбачити	досить легко передбачити	досить важко передбачити	важко передбачити	легко передбачити	досить легко передбачити	досить важко передбачити	важко передбачити	немає відповіді	баланс	легко передбачити	досить легко передбачити	досить важко передбачити	важко передбачити	немає відповіді	баланс
Будівництво	1	1	41	57	1	0	41	58	0	76	1	1	41	57	0	76
Будівництво будівель	1	0	41	58	1	0	41	58	0	78	1	1	39	59	0	77
Будівництво споруд	0	3	41	56	0	0	38	62	0	75	0	1	42	57	0	77
Спеціалізовані будівельні роботи	3	3	42	52	1	1	44	54	0	69	1	0	46	53	0	75

Джерело: [9]

Список літератури:

1. Юшкевич О.О. Систематизація поглядів до теорії розвитку підприємства як відкритої системи. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : економічні науки*. 2011. № 2 (56). Ч. 2. С. 179–183.
2. Дунда С.П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства». *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2011. Вип. 32. С. 70–75.
3. Шкода Т.Н. Сутність соціального розвитку підприємства. *Вісник Національного технічного університету «ХПИ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2012. № 16. С. 79–64.
4. Мамонов К.А., Величко В.А. Розробка підходу інтегральної оцінки формування та використання бренду будівельного підприємства. *Територіальний розвиток у системі земельного адміністрування регіонів : монографія / під заг. ред. К.А. Мамонова, С.Г. Нестеренка, Т.В. Анопрієнко та ін.; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова*. Харків : ФОП Панов А.М., 2020. 340 с.
5. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Документ 4618-VI від 03.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 23.10.2023).
6. Господарський Кодекс України. Документ 436-IV від 08.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 28.10.2023).
7. Бугров О.В., Бугрова О.О. Контракти «під ключ» і управління проектами. *Управління розвитком складних систем*. 2013. № 16. С. 5–10.
8. Стельмашук А.М. Формування механізму управління інноваційним розвитком підприємств сфери виробництва будівельних матеріалів. *Інноваційна економіка*. 2015. № 4 (59). С. 61–71.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.10.2023).
10. Індекс Джині-2020 у світі: яким був розрив між багатим і бідним населенням. URL: [https://www.slovoidilo.ua/2021/04/23/infografika/svit/indeks-dzhyni-2020-sviti-yakym-buv-rozryv-mizh-bahatym-bidnym-naselennyam#:~:text=Індекс%20Джині%20\(індекс%20нерівності%20або,дохід%20зосереджений%20в%20одних%20руках](https://www.slovoidilo.ua/2021/04/23/infografika/svit/indeks-dzhyni-2020-sviti-yakym-buv-rozryv-mizh-bahatym-bidnym-naselennyam#:~:text=Індекс%20Джині%20(індекс%20нерівності%20або,дохід%20зосереджений%20в%20одних%20руках) (дата звернення: 28.10.2023).

References:

1. Yushkevich, O.O. (2011) Systematization of views on the theory of enterprise development as an open system. *Bulletin of the Zhytomyr State University of Technology. Series: economic sciences*, 2 (56), 179–183. (in Ukrainian)
2. Dunda, S.P. (2011) Theoretical approaches to defining the concept of "enterprise development". *Problems of improving infrastructure efficiency*, 32, 70–75. (in Ukrainian)
3. Pity, T.N. (2012) The essence of social development of the enterprise. *Bulletin of the National Technical University "KhPI": Technical progress and production efficiency*, 16, 79–64. (in Ukrainian)
4. Mamonov, K.A., Velichko, V.A. (2020) Development of an approach to integral assessment of the formation and use of the brand of a construction enterprise. *Territorial development in the system of land administration of regions: monograph*. Kharkiv, 340. (in Ukrainian)
5. Law of Ukraine "On development and state support of small and medium-sized enterprises in Ukraine". Document 4618-VI dated September 3, 2023. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (accessed 23 October 2023).
6. Economic Code of Ukraine. Document 436-IV dated October 8, 2023. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (accessed 28 October 2023).
7. Bugrov, O.V., Bugrova, O.O. (2013) Turnkey contracts and project management. *Management of the development of complex systems*, 16, 5–10. (in Ukrainian)
8. Stelmashchuk, A.M. (2015) Formation of a management mechanism for innovative development of enterprises in the field of construction materials production. *Innovative economy*, 4 (59), 61–71. (in Ukrainian)
9. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 23 October 2023).
10. Gini index 2020 in the world: what was the gap between the rich and poor population. Available at: [https://www.slovoidilo.ua/2021/04/23/infografika/svit/indeks-dzhyni-2020-sviti-yakym-buv-rozryv-mizh-bahatym-bidnym-naselennyam#:~:text=Index%20Gini%20\(index%20of%20inequality%20or,income%20concentrated%20in%20one%20hands](https://www.slovoidilo.ua/2021/04/23/infografika/svit/indeks-dzhyni-2020-sviti-yakym-buv-rozryv-mizh-bahatym-bidnym-naselennyam#:~:text=Index%20Gini%20(index%20of%20inequality%20or,income%20concentrated%20in%20one%20hands) (accessed 28 October 2023).

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES AT THE CURRENT STAGE OF ECONOMIC TRANSFORMATIONS

The relevance of identifying the features of the development of construction enterprises at the current stage of economic transformations is determined. In addition, the need to rethink approaches to determining the directions of development of economic entities has been established. The relevance of the formation of a theoretical basis for determining the development of construction enterprises, taking into account the modern aspects of their functioning, which allows to single out the factors that influence this process, is determined. The goal of identifying the specifics of the development of construction enterprises at the current stage of economic transformations has been achieved. The research solves a set of interrelated tasks: definition of theoretical approaches to determining the development of construction enterprises;

characteristics of the development directions of the state economy; determination of development trends of construction enterprises, taking into account modern aspects of their functioning. It is proposed to define the development of construction enterprises as a system category that characterizes permanent strategic and operational changes in economic, managerial, technical and technological, social, marketing, stakeholder directions and resources aimed at increasing the investment attractiveness of construction enterprises, which allow creating a qualitatively new state compared to the past. As a result of the study, the theoretical provisions and justified approaches to determining the development of construction enterprises are summarized. This made it possible to propose a definition of the development of business entities operating in the construction sector. In addition, the factors affecting this process are singled out. Some aspects and features of the formation and implementation of economic processes occurring in the state and in the construction sector, in particular, are characterized. Negative trends and inhibitions in the development of construction enterprises have been identified, which requires a rethinking of approaches to ensuring the growth of the efficiency of their functioning and the possibilities of using modern tools, for example, intelligent economic systems.

Key words: *development of construction enterprises, state, features, intellectual economic systems, factors.*